

THE ACADEMY OF MANAGEMENT
AND ADMINISTRATION IN OPOLE

**SYSTEMY ZARZĄDZANIA I
SPOŁECZNO-GOSPODARCZE:
NAUKOWE I PRAKTYCZNE ASPEKTY
ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU**

**ADMINISTRATIVE AND SOCIO-
ECONOMIC SYSTEMS: SCIENTIFIC
AND PRACTICAL ASPECTS OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

**УПРАВЛІНСЬКІ ТА СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ
АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

THE ACADEMY OF MANAGEMENT AND ADMINISTRATION IN OPOLE

***SYSTEMY ZARZĄDZANIA I SPOŁECZNO-
GOSPODARCZE: NAUKOWE I PRAKTYCZNE
ASPEKTY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU***

***ADMINISTRATIVE AND SOCIO-ECONOMIC
SYSTEMS: SCIENTIFIC AND PRACTICAL
ASPECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT***

***УПРАВЛІНСЬКІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ
СИСТЕМИ: НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ***

Monograph

Edited by Mykola Ohienko

Tadeusz Pokusa

Opole 2021

ISBN 978-83-66567-29-0

Administrative and socio-economic systems: scientific and practical aspects of sustainable development. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2021; ISBN 978-83-66567-29-0; pp.480, illus., tabs., bibls.

Editorial Office:

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu
45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18 tel.
77 402-19-00/01 E-mail: info@poczta.wszia.opole.pl

Reviewers

prof. dr hab. Marian Duczmal, prof. dr hab. Volodymyr Lagodiienko

Editorial Board

*Mykola Ohienko, Tadeusz Pokusa, Alona Ohienko, Grygorii Boiko, Kvitoslava Avramenko,
Larysa Kyienko-Romaniuk, Olga Vyshnevskya, Tatyana Bilyavska, Oksana Adamenko*

Publishing House:

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu
45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18 tel. 77
402-19-00/01

200 copies

Authors are responsible for content of the materials

ISBN 978-83-66567-29-0

© Authors of articles, 2021

© Publishing House WSZiA, 2021

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	10
PART 1	
ACTUAL MANAGEMENT PROBLEMS: BY TYPES OF ACTIVITY	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ: ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Key indicators of efficiency and quality of official activity of civil servants: practice of development and implementation Ключові показники результативності, ефективності та якості службової діяльності держслужбовців: практика розробки та впровадження (<i>Grygorii Boiko</i>).....	13
1.2. Psychodiagnosis and conflict forecasting in management Психодіагностика та прогнозування конфліктів в управлінській діяльності (<i>Tetiana Branitska, Nataliia Logutina</i>).....	21
1.3. Problems of regional training in the conditions of digitalization of the economy of Ukraine on the basis of sustainable development (<i>Hanna Burdelna, Anna Bozhenko</i>).....	30
1.4. Effective use of electric mobile devices as a tool for innovative agricultural development Ефективне використання електричних мобільних засобів , як інструмент інноваційного розвитку сільського господарства (<i>Denys Bondarchuk</i>).....	40
1.5. Assessment of trends in the development of the insurance market in Ukraine: national and regional aspects Оцінка тенденцій розвитку страхового ринку України: національний та регіональний аспект (<i>Hurina Olena, Dombrovska Liudmyla</i>).....	44
1.6. Formation of effective management in personnel career management at enterprises Формування ефективного менеджменту в управлінні кар'єрою персоналу на підприємствах (<i>Hanna Burdelna, Daria Hutsevych, Anastasia Semykina, Apolonia Klepacz</i>).....	59
1.7. The effectiveness of public and private enterprises Результативність функціонування державних та приватних підприємств (<i>Ivan Kischak, Wojciech Duczmal, Olena Iakovunyk, Viktoriia Yurchenko</i>).....	68

1.8. Innovations in waste management: experiences of visegrad countries (<i>Tatiana Kobylynska, Olena Motuzka, Iuliia Motuzka</i>).....	84
1.9. Modeling of indicators of foreign economic activity of the region Моделювання показників зовнішньоекономічної діяльності регіону (<i>Kramarenko Anna, Dombrovska Daria, Andrii Skomorovskyi</i>).....	92
1.10. Condition and problems of use of agricultural machinery in Ukraine Стан та проблеми використання сільськогосподарської техніки в Україні (<i>Vitaliy Kryvoruchko</i>).....	100
1.11. Objective need and problems of overcoming asymmetry of regional development Об'єктивна необхідність та проблеми подолання асиметрії розвитку регіонів (<i>Liudmyla Nazarova, Denis Iakovunyk</i>).....	105
1.12. Functioning of transport systems of the Mykolaiv area and their influence on ecology Функціонування транспортних систем Миколаївської області та їх вплив на екологію (<i>Andrii Ohienko, Ferdynand Reiss</i>).....	117
1.13. Quality management systems for transport services and its improvement Системи управління якості транспортних послуг та їх удосконалення (<i>Tetyana Slipukha, Katarzyna Syrytczyk</i>).....	123
1.14. General analysis of the polyclinic personnel management system components (<i>Oleksandra Stoian, Svitlana Petrychenko, Kostiantyn Netudykhata, Roman Buzhykov</i>).....	132
1.15. Theoretical bases of formation at future managers of a financial and economic profile of readiness for administrative activity Теоретичні засади формування у майбутніх менеджерів фінансово- економічного профілю готовності до управлінської діяльності (<i>Svetlana Tarasova, Marek Janicki</i>).....	141
1.16. Development of software platforms for scenario generation using DSL and Neo4j graph database Розробка програмної платформи для генерації сценаріїв з використання DSL та графової БД Neo4j (<i>Mykola Fisun, Ihor Kandyba, Svetlana Borovlyova, Maryna Falenkova</i>).....	146
1.17. Synergy of innovative behavioral indicators as an innovative tool in HR management (<i>Alona Obozna, Nataliia Shabelnik, Olena Havrilova, Maryna Pozhydaieva, Mariola Macala</i>).....	156

PART 2

**ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT OF MARKET PROCESSES IN THE
GLOBAL ENVIRONMENT**

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКОВИХ ПРОЦЕСІВ У
ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

- 2.1. Sustainable development of territories: global challenges and environmental priorities
(*Olga Vyshnevskya, Olena Velychko*)..... 162
- 2.2. Application of huff model in retail trade area analysis
(*Yuliya Gladka, Olena Kharkianen*)..... 171
- 2.3. Accounting and analytical support of enterprises' non-financial reporting
(*Liliia Kozachenko, Alla Kostyrko, Józef Kaczmarek*)..... 175
- 2.4. Modeling of user activity in the social sphere on the basis of his statistical data
Модельовання активності користувача в соціальній сфері на основі його
статистичних даних
(*Vladislav Asieiev, Inessa Kulakovska*)..... 182
- 2.5. Organization of financial control for private enterprises, analysis of its
information support and ways of improvement
Організація фінансового контролю для приватних підприємств, аналіз
його інформаційного забезпечення та шляхи вдосконалення
(*Olena Usykova*)..... 190

PART 3

**MODERN POLICY IN THE HOSPITALITY AND TOURISM INDUSTRY
СУЧАСНА ПОЛІТИКА В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ТУРИЗМУ**

- 3.1. Trends in modern cultural tourism as an export strategy for tourism development
(*Iryna Bondarchuk-Chugina, Olena Orlova*)..... 199
- 3.2. Processes of improving the management mechanism in the hospitality industry
of Ukraine
Процеси удосконалення управлінського механізму в індустрії гостинності України
(*Karyna Svidlo, Svitlana Peresichna, Ivan Haliasnyi*)..... 208
- 3.3. Revitalization of the Dnipro «rusty horseshoe» as a cluster of creative
industries and tourism
Ревіталізація «іржавої підкови» Дніпра як кластер креативних індустрій та
туризму
(*Vladyslav Prymenko, Kateryna Sefikhanova, Vira Shchenova, Vitalii Kononykin*)..... 218

3.4. Analysis of tourism development strategy in the Northern Black Sea Coast Аналіз стратегії розвитку туризму у Північному Причорномор'ї (<i>Vitalii Sivak</i>).....	228
3.5. Recreational and economic component as a modern component of socio-cultural activity Рекреаційно-господарська складова як сучасна компонента соціокультурної діяльності (<i>Tetiana Tkachenko, Iwona Mstowska</i>).....	238
3.6. Management of tourist and hotel enterprise development: managerial and functional approaches Управління розвитком туристично-готельного підприємництва: управлінські та функціональні підходи (<i>Oleksii Albeschenko</i>).....	247

PART 4

CURRENT PROBLEMS OF OLYMPIC AND PROFESSIONAL SPORTS

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОЛІМПІЙСЬКОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ

4.1. Management of modern commercial structure in physical raising and sport Управління сучасною комерційною структурою у фізичній культурі та спорті (<i>Oksana Adamenko, Tadeusz Pokusa</i>)	257
4.2. The results of the performance of the Ukrainian paralympic athletics team at the World Championship 2019 in Dubai (UAE) Результати виступу параолімпійської збірної команди України з легкої атлетики на Чемпіонаті Світу 2019 р. у м. Дубай (ОАЕ) (<i>Derkach Viktor, Pryshutov Pavlo</i>).....	264
4.3. Causes of sudden cardiac death in athletes and clinical cases of heart rhythm and conduction disturbances in young sportsmans Причини раптової серцевої смерті атлетів та клінічні випадки порушення ритму і провідності серця у молодих спортсменів (<i>Igor Martsinkovsky</i>).....	273
4.4. Current trends and prospects of project management in sports Сучасні тенденції та перспективи розвитку проектного менеджменту в спорті (<i>Oksana Savina, Kuvaldina Olga</i>).....	281
4.5. Sports selection system and forecasting in volleyball Система спортивного відбору і прогнозування у волейболі (<i>Olga Sokol, Tetiana Bolotnykova</i>).....	291

PART 5

**TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE EDUCATIONAL SPACE:
PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS**

**ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ:
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ**

- 5.1. Issue of motivation of future primary school teachers in the context of problem-based learning
Питання мотивації майбутніх учителів початкової школи в контексті проблемного навчання
(Tatyana Bilyavska) 301
- 5.2. To the problem of experimental research of political socialization of students
До питання про експериментальне вивчення політичної соціалізації студентської молоді
(Tetyana Dmytrova)..... 307
- 5.3. Conditions for the development of moral forms of behavior in theatrical activities of preschoolers
Умови розвитку моральних форм поведінки в театралізованій діяльності дошкільників
(Angelica Kurchatova)..... 312
- 5.4. The teaching methodology of the normative course «Genetics» for students of pedagogical specialties within the framework of a credit and transfer system
(Olena Kucher)..... 318
- 5.5. Psychological and pedagogical factors of effective interaction «teacher and student»
(Vadym Lykhach, Anna Lykhach, Dariusz Rogowicz)..... 323
- 5.6. The influence of the value-semantic sphere of personality on the professional development of the future specialist of socio-economic professions
Вплив ціннісно-сислової сфери особистості на професійне становлення майбутнього фахівця соціономічних професій
(Lyudmila Matokhniuk, Olha Valchuk)..... 332
- 5.7. Modern approaches to the formation of creative personality of primary school students by means of game technologies
Використання ігрових технологій під час формування творчої особистості здобувачів початкової освіти
(Svitlana Parshuk, Svetlana Moisieienko, Iryna Tovkach)..... 342

5.8. Activization of musical thinking of future choir conductors in art institutions of higher education Активізація музичного мислення майбутніх диригентів хору у мистецьких закладах вищої освіти <i>(Olena Pikhtar, Bartosz Mirucki)</i>	350
5.9. The use of group learning methods in the process of training future primary education specialists Використання технологій групового навчання в процесі підготовки майбутніх фахівців початкової освіти <i>(Alla Tymchenko, Dariusz Stanuchowski)</i>	358
5.10. Research of psychological features of decentralization of young people Дослідження психологічних особливостей децентрації осіб юнацького віку <i>(Shportun Oksana)</i>	365

PART 6

CURRENT PROBLEMS OF TRAINING LEADERS OF A NEW FORMATION IN AN OPEN SOCIETY

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ НОВОЇ ФОРМАЦІ В УМОВАХ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА

6.1. Analysis of recent research and publications on the problem of public governance research Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми дослідження публічного управління <i>(Tatiana Ivatsko, Jadwiga Ratajczak)</i>	377
6.2. Health of Ukrainian citizens - Strategic resource of the state Здоров'я громадян України – стратегічний ресурс держави <i>(Nadiya Vasylenko, Yaroslav Radysh)</i>	381
6.3. Changes in normative and legal provision reform of the administrative-territorial structure of the subregional level Зміни в нормативно-правовому забезпеченні реформування адміністративно-територіального устрою субрегіонального рівня <i>(Olena Povazhuk, Wojciech Rudy)</i>	396

6.4.	Ways of development of managerial competencies in public service managers Шляхи розвитку управлінських компетенцій у керівників публічної служби <i>(Volodymyr Zaiachkovskyy, Tetiana Galych, Andrii Skomorovskyi)</i>	405
6.5.	Features of the development of psychological competence of the manager in the system of continuous education Особливості розвитку психологічної компетентності управлінця у системі безперервної освіти <i>(Larysa Kyienko-Romaniuk, Maya Lukova, Filip Pokusa)</i>	412
6.6.	Security and defense sector management: possibilities of applying a system of checks and balances Менеджмент сектору безпеки та оборони: можливості застосування системи перевірок та протываг <i>(Yuriy Moskalchuk)</i>	419
6.7.	Technologies of development of creative potential of personality Технології розвитку творчого потенціалу особистості <i>(Olena Stakhova)</i>	423
6.8.	The use of information technology in the management of education al institutions Використання інформаційних технологій в управлінні закладом освіти <i>(Serhii Poida, Maya Semko)</i>	431
6.9.	Foreign experience of professional development of pedagogical workers (system of public administration) Зарубіжний досвід організації професійного розвитку педагогічних працівників (система публічного управління) <i>(Olena Lebid)</i>	443
6.10.	Cultural diplomacy: transformation of art and strategic management Культурна дипломатія: трансформація мистецтва та стратегічного управління <i>(Ninel Kaschenko)</i>	447
	ANNOTATION АНОТАЦІЇ	456
	ABOUT OF AUTHORS ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	471

5.8. Activization of musical thinking of future choir conductors in art institutions of higher education

Активізація музичного мислення майбутніх диригентів хору у мистецьких закладах вищої освіти

Концепція модернізації системи національної вищої освіти передбачає дотримання високих стандартів підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в галузі музичного мистецтва, перехід до гуманістичних форм спілкування та нових типів мислення у напрямку творчої самореалізації здобувачів вищої освіти.

Аналіз новітніх досягнень психолого-педагогічних наук показує, що необхідні такі форми і методи навчання, які б виховували в студентів здібності: творчо мислити, максимально активізувати музично-пізнавальну діяльність, розвивати інтелектуальну сферу і творчий потенціал, самостійно проектувати процес музичного виховання, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, осмислювати життєві та національні цінності.

Першорядного значення у фаховій підготовці майбутніх диригентів хору у мистецьких закладах вищої освіти набувають питання активізації їхнього самостійного і критичного музичного мислення як одного з основних факторів творчого характеру навчально-виховного процесу. Адже практична готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності значною мірою залежить від рівня, типу і стилю їхнього музичного мислення, що широко відображено в психолого-педагогічних працях. На жаль, як показує теоретико-практичний аналіз, ще подекуди простежуються тенденції недостатнього розв'язання проблем методологічного і теоретичного характеру стосовно активізації музичного мислення майбутніх диригентів хору. Спостерігається невідповідність напрямку та характеристик мислення студентів, що формується в процесі навчання, творчому характеру пізнавальних і практичних музичних завдань.

Специфіку розвитку мислення особи розглянуто в сучасних психолого-педагогічних концепціях О.Абдулліної, В.Зінченка, Г.Нагорної, Н.Пов'якеля, Л.Самсонідзе, В.Сластьоніна та інших вчених. У сучасній музичній педагогічній теорії і практиці феномен музичного мислення досліджується в різних аспектах (Н.Антонець, О.Бурська, А.Заруба, Н.Мозгальова, Ю.Шмалько, Л.Яковенко та ін.).

Сучасні педагогічні дослідження О.Олексюк, М.Олійник, Н.Суслової, Т.Смирнової обумовлюють своєрідність музичного мислення активним самовираженням особистості в навчальній діяльності. Досліджуючи проблему змісту диригентсько-хорової освіти, Т.Смирнова [1] доводить доцільність

усвідомлення студентами структури музичного мислення, необхідності формування інтелектуальних умінь для цілісного осягнення та розуміння емоційно-естетичного смислу музичного твору. Впровадження експериментальної програми музичного навчання з метою розвитку самостійності мислення майбутніх музикантів-виконавців розглядав А.Корженевський. Дослідження С.Олефір присвячено специфіці виявлення характеру й структури музично-естетичного мислення майбутніх учителів музики у диригентсько-хоровій діяльності.

У свою чергу, вітчизняна музична педагогіка вищої школи останніми роками збагатилася новими розробками з проблеми музичного мислення. Педагогічну інтерпретацію поняття «музичне мислення» пропонує Н.Мозгальова [2], визначаючи його як процес усвідомлення художніх образів у музиці, що характеризується узагальнено-аналітичним сприйняттям і відтворенням їх у музично-педагогічній діяльності вчителя. Розвиток музично-виконавського мислення під час фортепіанної підготовки студентів у системі вищої музично-педагогічної освіти О.Бурська [3] трактує як усвідомлене оперування художньо-звуковими уявленнями (іманентними інтонаційно-композиційним та фактурно-клаватурним ментальним моделям музики у процесі її осягнення та виконання).

На підставі вище означених надбань в нашій інтерпретації музичне мислення студентів – це творчо-пізнавальна діяльність, спрямована на усвідомлення художнього смислу образів мистецтва та їх відтворення в різних видах музичної діяльності. Музичне мислення майбутніх диригентів хору відзначається в залежності від специфіки музичної діяльності професійно значущими характеристиками – продуктивністю, самостійністю, образною оригінальністю, асоціативністю, інтелектуально-емоційною активністю, гнучкістю, конструктивністю, глибиною, швидкістю, критичністю, діалогічністю, антиконформізмом. Ефективність формування музичного мислення перебуває в прямій кореляційній залежності від розвиненості особистісних якостей студентів (артистизм, творча активність, емоційна чутливість до музики, організованість, емпатія, рефлексія, кмітливість, ініціативність, художня компетентність, комунікативність, самокритичність, креативність) та характеристик їх музичного мислення.

Узагальнюючи різні психолого-педагогічні, мистецтвознавчі і музикознавчі підходи до визначення сутності музичного мислення ми розробили методіку формування музичного мислення майбутніх диригентів хору, яка активізує розумову і художньо-інтерпретаційну діяльність, розвиває творчий потенціал та сприяє творчій самореалізації особистості.

Метою статті є з'ясування специфіки розвитку музичного мислення студентів мистецьких закладів вищої освіти та розроблення напрямків його активізації в контексті особистісно орієнтованої парадигми сучасної освіти. Виділимо такі напрямки активізації музичного мислення майбутніх музикантів: 1) розвиток операційної сфери музичного мислення шляхом активізації таких операцій, як аналіз та синтез музичного матеріалу, формування здатності до диференціювання та інтеграції елементів музично-образної структури, зіставлення й класифікації музичних явищ, а також до складних трансформацій елементів образної структури; організація взаємодії операцій музичного мислення; 2) розвиток комплексного уміння вибудовувати стратегію і визначати тактику розв'язування музичних задач, трансформувати відомі способи розв'язань у різні педагогічні ситуації; 3) навчання «саногенного» мислення студентів з метою самопізнання і саморегулювання власних емоцій для енергійності творчої музичної діяльності. Багатогранність завдань, пов'язаних із розвитком досліджуваного феномена, потребує врахування низки дидактичних принципів. Вони включають провідний принцип - особистісно орієнтований підхід до організації навчального процесу, а також принципи науковості, систематичності, послідовності, діалогічності, активності та емоційності. Не викликає сумніву визначення головним напрямком вищої музичної освіти її особистісної орієнтації.

Стимулюванню позитивної мотивації в навчанні майбутніх диригентів хору сприяло створення особистісно орієнтованих ситуацій, які дають змогу змінити «вектор» у розвитку музичного мислення від регламентованого цілеспрямованого формування до самоформування як індивідуальної діяльності студентів, її корекції та педагогічної підтримки. В таких ситуаціях педагог підтримував музично-виконавську ініціативу студентів, активізував потребу у самопізнанні, у пошуку істини, створював у студентів психологічну готовність до осмислення музичного твору і наявність моменту «художнього відкриття». Орієнтуючи процес навчання на особистість студента, педагог велику увагу приділяв саме створенню ситуації успіху для кожного з них, наприклад, за типом проведення студії для студентів «Створення ситуації успіху» згідно з досвідом Н.Сегеди [4].

Мислення найбільш виразно виявляється у ході постановки та розв'язанні задач, тому ми вважаємо, що успішному формуванню музичного мислення майбутніх диригентів хору як професіоналів сприятиме використання спеціальної системи мислительних задач впродовж навчання, яка забезпечує суб'єктивне сприйняття музичного матеріалу кожним студентом. Розв'язування задач пов'язане з уміннями аналізувати проблемну ситуацію,

виділяти музичну задачу, висувати гіпотезу щодо її вирішення, проектувати зміст, форми та методи музичної діяльності, контролювати і корегувати розв'язання задачі, а виконання їх вимагає певного рівня пізнавальної самостійності студентів, суб'єктного досвіду, володіння виконавськими вміннями й навичками.

На індивідуальних заняттях ми пропонували студентам комплекс пізнавальних і розвиваючих музичних задач. Студенти виконували такі завдання як-от: відповісти на запитання стосовно ситуації, обрати правильне рішення, запропонувати свій варіант, накреслити план, вибудувати стратегію і визначити тактику розв'язання задачі, самостійно сформулювати проблему у даній ситуації, дати її психолого-педагогічну характеристику, здійснити самоконструювання і контроль проблемної ситуації. Серія музичних задач, що пропонувалися для студентів у міру ускладнення, розвиває їхню творчо-пізнавальну самостійність, мислительні операції, інтерес до майбутньої професійної музичної діяльності. Для розвитку мислительних операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення тощо, які використовуються майбутніми фахівцями в процесі розв'язування задач і необхідні для здійснення художньо-інтерпретаційної діяльності, ми застосовували методика «Виділення істотних ознак», «Виключення понять» [5], адаптовані нами до музичної діяльності. Студенти, розв'язуючи мислительні задачі, вчилися аналізувати, порівнювати, зіставляти, класифікувати, узагальнювати, що потрібно для опанування музичного матеріалу, для осмислення музичних творів у процесі сприйняття і виконання.

За методикою формування музичного мислення разом із використанням методу розв'язання музичних задач ми розвивали в студентів правопівкульний (образний) тип мислення (за дослідженнями І.Шамеса [6]). Впровадження в навчальний процес комплексу засобів активізації можливостей правопівкульного мислення полягало в методиці слухання музики бароко. Ще болгарський психолог Г.Лозанов пропонував для мобілізації невичерпних творчих ресурсів правої півкулі мозку тих, хто навчається, яка оперує головним чином образно-невербалізованою символікою, прослуховувати музику бароко і водночас письмово відповідати на запитання. Таким чином, створюються умови, що наближаються до «художнього переживання». Ритміка музики бароко стимулює пригадування інформації, впливає на розвиток інтуїції людини і вміння давати обґрунтовані оцінки при вираженні внутрішніх почуттів і схильностей.

Найбільш актуальними методиками емоційної саморегуляції особистісного та інтелектуального розвитку музикантів, стимулювання їхньої творчої мотивації, психологічної підготовки студентів до концертного виступу

ми вважаємо запропоновану професором Ю.Орловим [7] методику навчання «саногенному мисленню» і «саногенної поведінки» та її модифікований варіант професора О.Савостьянова.

Відомий психолог Ю.Орлов зазначав, що саногенне мислення - це мислення, яке зменшує внутрішній конфлікт, напруження, дає змогу контролювати емоції, потреби та бажання і, відповідно, запобігає захворюванням. На відміну від саногенного патогенне мислення виникає у зв'язку з розузгодженням із «Я» - концепцією. Стан або настрої, коли відсутній контроль над вільним перебігом образів і думок, саморефлексивний аналіз, зосередження і увага, коли не усвідомлюються мислительні операції, які породжують емоцію, дуже негативно позначається на творчій діяльності музиканта. Як відомо, за почуттями настає усвідомлення художнього образу музичного твору, осмислення його виконання. У такому стані музикант не може цілком зосередитися на створенні художнього образу, сконцентрувати свою увагу під час репетицій, втілити виконавську інтерпретацію музичного твору, багато часу витрачається марно, продуктивність і якість праці знижується. Можна казати, що внутрішнє почуття завжди обумовлене зовнішнім психологічним впливом. Афекти збудження (гнів, захоплення, страх, стурбованість, невпевненість, тривожність тощо) перевищуючи межу терплячості музиканта, шукають «вихід у творчість». Він отримує не той результат, який шукає, до якого прагне. Саногенне мислення, навпаки, сприяє набуттю в студентів професійності та компетентності у вирішенні музичних завдань, тому що містить уміння спрямовувати волю і рефлексію на досягнення поставлених цілей, на організацію ефективної самостійної роботи, на вдосконалення власної поведінки. Тільки аналіз свого стану з метою більш глибокого усвідомлення самого себе сприяє переведенню патогенного мислення в саногенне поводження. Саногенне мислення є важливим компонентом інтелекту людини, який відіграє принципову роль у розв'язанні власних, внутрішніх проблем особистості. Володіння саногенним мисленням може позитивно впливати та енергетизувати творчу музичну діяльність майбутніх фахівців, тому що спрямоване на виявлення причин негативної ідентифікації та негативного світосприйняття.

Сутність методики навчання саногенному мисленню полягає в пізнанні емоцій, тобто в осягненні операцій мислення, за допомогою яких народжується емоція, в закріпленні навичок інтроспекції (самопостереження) з метою десенсибілізації шкідливої дії негативних емоцій. При навчанні саногенному мисленню за методом настанови програмуються позитивні образи і почуття, студенти навчаються керувати пристрастями і негативним емоційним станом,

емоційна реакція стає більш розумною, студенти зосереджуються на завданнях художньої інтерпретації, емоційно захоплюються художнім образом, продуктивність занять зростає. Формування складових саногенного мислення обумовлює як культуру музичного мислення, так і здатність до гнучкого саморегулювання мислення, яка включає контроль за своїми емоційними реакціями, їхнім усвідомленням, регулюванням, заміну негативних емоцій позитивними. Студенти в процесі навчання набувають вміння володіти своїми емоціями (спрямовуючи їх тільки на стимуляцію діяльності і уникаючи спонтанного гальмування), а також вміння емоційно планувати підготовку до концертного виступу, керувати увагою публіки, встановлювати «зворотний зв'язок» (це вони опрацьовують на репетиціях). Тільки повна концентрація на художній образності, драматургії, емоційному змісті музики сприяє вдалому концертному виконанню музичних творів, розвитку самовладання.

Ми проводили за методикою О.Савостьянова групові заняття в умовах особистісно орієнтованого навчання, тематичні і дидактичні частини яких містили інтроспективні та пояснювально-інформаційні методи. Студенти в процесі експериментальної роботи вели щоденник інтроспекції та самоаналізу, в якому вони у вільному стилі розмірковували над власними емоціями. Заняття із саногенного мислення супроводжувалися також використанням нових оригінальних медитативних методик, запропонованих професором О.Савостьяновим для навчання саногенному мисленню. Ці методики, безперечно, зміцнюють нервову систему, організм творчої людини, виховують творчий апарат, що стосується розвитку уяви, зосередженої уваги, високої емоційності, творчої мобілізованості. Різні форми тренінгів та медитативних методик дали змогу розвивати в студентів гнучку саморегуляцію музичного мислення, вольові якості виконавця, вдосконалювати сенсомоторні процеси, підвищувати інтерес до музично-виконавської діяльності, створювати позитивну емоційну атмосферу навчання.

Творчо мислити студентам допомагала, наприклад, запропонована методика Г.Саїк [8] щодо залучення аналогій з інших видів мистецтв. Використання художньо-живописних або літературних аналогій сприяло художньому сприйняттю хорових творів, емоційній виразності художніх образів, розвитку асоціативних зв'язків, уявлень, поглиблювало аналітичне та емоційне розуміння внутрішнього змісту музики.

Під час лекцій та практичних занять було використано такі форми і методи навчання, як дискусії, рольові ігри, диспути, тренінги, психотренінги, відеопрактикуми, створено проблемні ситуації, які активізували музичне мислення майбутніх диригентів хору; вони сприяли розвитку мистецького тезаурусу, створенню оригінальної художньої інтерпретації хорового твору,

стимулювали творчу самореалізацію студентів. Під час тренінгів ми акцентували увагу на формуванні процесуальних характеристик, логічних операцій музичного мислення студентів, на розвиткові інтелектуальної активності (за Д.Богоявленською), на активізації творчої позиції, виявленні саногенного мислення (використання позитивних емоційних ситуацій, засобів, дій, корекція небажаних емоцій). Це сприяє студентами, наприклад, саморегуляції дихання при виконанні музичних творів на публіці, досягненню певного емоційного стану (організм вчиться розуміти і виконувати накази у мисленні).

Запропоновані теми «Діалог сенсів у контексті хорового твору», «Синтез музичних мислень в художній інтерпретації», «Діалектична картина світу крізь призму форми ораторії», «Образна сфера – контраст або спільність?» в процесі вивчення курсу включали студентів у пошук розв'язання проблемності, активізували процеси музичного мислення. Студенти опановували різні види аналізу музичних творів: цілісний – розуміння авторського замислу; структурно-смісловий – суб'єктивне уявлення про музичний образ твору; виконавський – створення власної художньої інтерпретації, порівняння свого суб'єктивного образу твору з драматургічним; педагогічний – спроможність навчити вступати в діалог з автором «діахронічний» (асоціативний) – зіставлення музичного твору з іншими видами мистецтва; естетичний – розкриття морально-естетичного смислу образів за допомогою виражальних засобів [9].

Одним з активних методів формування музичного мислення студентів ми вважаємо відеопрактикум, який цілеспрямовано активізує їхню музично-пізнавальну діяльність, сприяє розвитку всіх компонентів музичного мислення. Заняття з використанням методу відеопрактикуму полягають у тому, що студенти при перегляді записаних на відео відкритих занять, концертів, репетицій хору, під час занять обговорювали посталі проблеми з різних точок зору, а також недоліки і досягнення, аналізували власну поведінку та оточуючих, ситуації, які відображують реальні події у виконавській і музично-педагогічній практиці, приймають самостійні рішення, знаходять власну позицію. Метод групових дискусій, обов'язковий на таких заняттях, ми застосовували у формі аналізу конкретних ситуацій, які студенти бачили на відео, та у формі групового самоаналізу. Під час дискусії активізуються мислительні процеси, розкривається творчий потенціал студентів, стимулюється інтерес до навчання, зростає професійність.

Таким чином, впровадження методів розв'язання мислительних музичних задач, розвитку мислительних операцій, навчання «саногенному» мисленню,

відеопрактикуму, а також інтегрованого спецкурсу, теми якого було розкрито послідовно, науково, з проблемним викладанням і за допомогою методів особистісно орієнтованого навчання, сприяло оптимізації процесу становлення умінь самостійного осмислення та художньої інтерпретації хорових творів, активізації музично-пізнавальної діяльності майбутніх диригентів хору, розвитку творчо-пізнавальної самостійності, формуванню особистісних якостей, індивідуальних характеристик і типів музичного мислення студентів мистецьких закладів вищої освіти. Подальшої розробки вимагають питання розвитку інтелектуальної культури майбутніх диригентів народного хору.

Література:

1. Смирнова М.В. Значення порівняльного методу у вихованні художнього мислення музикантів-виконавців // Українське музикознавство. – 1990. – № 25. – С. 132-136.
2. Мозгальова Н.Г. Особливості музичного мислення майбутнього вчителя музики // Наука і сучасність: Зб. наук.праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. - К. Лагос, 2001. - ТХХ VIII. - С. 50 - 56
3. Бурська О. Феномен музично-виконавського мислення та особливості його формування у процесі навчально-репетиційної діяльності студентів // Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип.8. – Вінниця: «Гіпаніс», 2003. – С.121-125.
4. Сегеда Н.А. Шляхи формування механізму професійної самореалізації у майбутніх вчителів музики // Теоретичні питання освіти та виховання: Зб.наук.праць / За заг.ред. академіка АПН України Євтуха М.Б. – К.: КДЛУ, 2001.– Вип.15 – С.128-132.
5. Психологические тесты: Тестирование интеллекта. - М.: Лист, 1996. - 320 с.
6. Шамес І.А. Діагностика професійної спрямованості студентів вузу культури: Метод. посібник для вузів культури. – Миколаїв: МФ НаУКМА, 1998. – 100 с.
7. Орлов Ю.М. Восхождение к индивидуальности. – М.: Просв., 1991. – 287 с.
8. Саїк Г. Ф. Закріплення позитивних переживань у студентів-музикантів в умовах концертного виступу : збірник научних трудов / Г. Ф. Саїк // Вісник КНУКіМ. Педагогіка. - К. : КНУКіМ, 2001. - Вип.5. - С. 116-126 .
9. Олексюк О.М., Ткач М.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навч. посібник. – К.: Знання України, 2004. – 264 с.